

prava: teoriia i praktyka, 25, 83-95 [in Ukrainian].

11. Braun, E. A. 2014. Poniatye netychnoi zaniatosti y klasyfikatsiya ee vydov [The notion of atypical employment and the classification of its types]. *Trudovoe pravo v Rossii i za rubezhom*, 3, 11 – 15 [in Russian].

12. Reznichenko V. (2014). Poniattia ta sutnist nestandartnykh form zainiatosti pratsivnykiv v Ukraini [The concept and essence of non-standard forms of employment of workers in Ukraine]. *Publichne pravo*, 4, 170-176 [in Ukrainian].

13. Panov, A. M. (2016). Neustoichivaia zaniatost: kontseptualizatsiya poniatiya i kryteri otsenki [Unsustainable employment: conceptualizing concepts and assessment criteria]. *Voprosy terrytorialnoho razvitiia*, 3 (33), 1-28 [in Russian].

14. Vyshnovetska, S. V. (2018). Problemy trudovoho zakonodavstva v umovakh prekarizatsii ta tsyfrovizatsii zainiatosti [Problems of labor legislation in the conditions of prekarization and digitalization of employment]. *Aktualni problemy trudovoho zakonodavstva, zakonodavstva pro derzhavnu sluzhbu ta sluzhbu v pravoohoronnykh orhanakh : materialy VII Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii (m. Kharkiv, 16 lystopada 2018 r.)*, 57-60 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.03.2019

УДК 368.914

Сокурєнко Олена Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри галузевого права
та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
elena-ljashenko4@rambler.ru

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У даній статті автором досліджено основні проблеми пенсійного забезпечення в Україні. Проаналізовано зміни у сфері пенсійного забезпечення на сучасному етапі розвитку нашої держави. Визначено суперечливі аспекти пенсійного реформування та акцентовано на позитивні трьохрівневої пенсійної системи.

Ключові слова: пенсія, пенсійний вік, пенсійне забезпечення, пенсійна реформа, пенсійна система, на-копичувальна система.

Sokurenko O. PROBLEMS OF PENSION PROVIDING IN UKRAINE

In this article the author analyzes the main problems of pension provision in Ukraine. The most important problems that exist in the pension provision of Ukraine are determined. On the basis of the conducted research of theoretical and practical materials, the need for further steps of the pension reform is emphasized, despite the influence of a number of important factors that prevent it.

In the course of the study, it is noted that raising pensions is a positive moment, but the problem of reforming the pension system in Ukraine is far beyond the effective implementation of the main steps of the pension reform. Additional alternative sources of financial content and increase the effectiveness of this process, as shown by the study, if desired, is quite real find. Therefore, the reform of the domestic pension system must be carried out in a consistent manner, and a very effective mechanism for monitoring these processes is in place.

Key words: pension, retirement age, pension, pension reform, pension system, accumulative system.

Постановка проблеми. Стан та рівень пенсійного забезпечення громадян України залишається однією з найголовніших проблем соціально-економічного розвитку держави. Поряд із тим, що в країні проводиться наступний етап пенсійної реформи, а рівень основних соціальних стандартів постійно підвищується, як і витрати із державного бюджету на такі цілі, реальні розміри пенсійних виплат більшості одержувачів надалі залишаються дуже низькими. Зважаючи на це, проблема покращення пенсійного забезпечення громадян в Україні є вкрай актуальною, а від її вирішення у значній мірі залежить ефективність реалізації концепції стратегічного розвитку країни загалом. Адже, найвищою цінністю будь-якої держави, у тому числі й України, є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Таким чином, кожна держава зобов'язана охороняти ці цінності та забезпечувати їх відновлення. Одним із пріоритетних напрямів політики України є соціальне забезпечення, зокрема пенсійне.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади пенсійного забезпечення населення та його залежності від розвитку економіки ставали предметом досліджень української наукової думки, значний внесок у формування якої внесли Г. Александрової, Т. Дідковської, С. Лаптевої, Е. Лібанової, Б. Надточія, М. Ріппи, І. Сироти, С. Юрія, В. Шульги.

Мета статті полягає у з'ясуванні основних проблем пенсійної системи України.

Виклад основного матеріалу. Створення в Україні ефективної системи пенсійного забезпечення, здатної впливати на рівень добробуту мільйонів найбільш незахищених людей, зумовлене багатьма чинниками. Серед них – запровадження позитивного досвіду європейських країн, де багаторівнева пенсійна система вже працює і дає позитивні результати. Врахування здобутків зазначених країн є важливим, адже власний досвід України у правовому регулюванні пенсійної сфери є поки що обмеженим. Недостатність уваги до міжнародного досвіду, суперечливість представлених міркувань і полярність запропонованих заходів зумовлюють актуальність досліджень, спрямованих на систематизацію й узагальнення відповідних наявних наробітків і складання рекомендацій щодо вдосконалення механізму правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні.

В провідних країнах світу з розвинутою економікою і високим рівнем життя проблема ефективної зайнятості вже давно вирішена, а якщо і є, то рівень безробіття є лише фрикційним і структурним, які є обов'язковими характерними рисами будь-якої держави, навіть з досить розвинутою економікою. Для нашої ж країни це питання є досить актуальним, і, мабуть, ситуація зміниться лише за умови ефективної політики зайнятості.

В Україні наявна система пенсійного страхування не виконує належним чином свого головного завдання, оскільки розмір пенсій здебільшого не дає можливості підтримувати мінімальний рівень життєдіяльності.

Як вважає Т.Дідковська, на шляху розбудови демократичного суспільства в Україні основним завданням є трансформація управління життям суспільства на основі становлення ринкових відносин, затвердження принципів правової, соціально орієнтованої держави, що визнає людину, її права і свободи найвищою соціальною цінністю. Разом із тим, як свідчить практика, реформування більшості сторін суспільного життя супроводжується значними суперечностями, часто опиняючись у кризових ситуаціях. Особливо гостро суперечності перехідного періоду простежуються в соціальній сфері, зокрема в системі пенсійного забезпечення як основи матеріального стану непрацюючих громадян. Це пояснюється передусім наявною реформою системи пенсійного забезпечення, а також особливостями організаційних заходів, які дають змогу поетапно, з урахуванням специфіки бюджетного наповнення досягти відповідного рівня пенсійного забезпечення [3, с. 253].

Г.Александрова зазначає, що основні проблеми пенсійної системи полягають у такому:

- Україна належить до держав зі старіючим населенням, саме це зумовлює систематичне погіршення співвідношення між громадянами працездатного і непрацездатного віку;
- низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку: понад дві третини пенсіонерів отримують пенсії до 1500 тис. грн.;
- незбалансований бюджет Пенсійного фонду;
- видатки на пенсійне забезпечення вже сягнули 16,3% ВВП. При цьому не слід забувати, що розмір пенсійних внесків становить 35%, що набагато вище, ніж в інших країнах Європи: в Угорщині – 26,5%, Франції – 24%, Чехії – 28%, Швеції – 18,9%. Проте й цього недостатньо для покриття пенсійних видатків [1, с. 4].

В.Бідак та М.Гладченко стверджують, що ефективність політики соціального захисту істотно обмежують такі фактори: недосконалість законодавчої і нормативно- правової бази соціального управління, ринкових відносин і соціально-економічних механізмів реалізації захисних прав і гарантій, відсутність однозначної оцінки соціальних наслідків управлінських рішень, а також відповідальності органів виконавчих структур за зниження рівня життя населення, нерозвиненість принципів травматизму, нерозмежованість соціально-захисних функцій між суб'єктами трудових відносин [2, с. 164].

Основними проблемами діючої системи пенсійного забезпечення є проблеми соціального характеру, а саме те, що діюча солідарна система пенсійного забезпечення є соціально несправедливою – у першу чергу і найбільшою мірою стосовно найбідніших верств населення.

Діюча солідарна система пенсійного забезпечення є також економічно необґрунтованою і фінансово неспроможною, що, у свою чергу, відображає проблеми економічного характеру. Надмірно високі ставки пенсійних внесків спричиняють додаткове навантаження на економіку.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що сьогодні пенсійна система України перебуває в надзвичайно складному фінансовому становищі і не забезпечує пенсіонерів необхідним обсягом доходу (пенсії) для підтримання прийняттого рівня життєдіяльності. У майбутньому проблема старіння населення може призвести до ще більшого загострення кризи в системі пенсійного забезпечення. Ефективними шляхами виходу з цієї ситуації є підвищення пенсійного віку та запровадження накопичувальних пенсійних систем життєдіяльності.

З метою вирішення означених проблем постає необхідність реформування пенсійного забезпечення з урахуванням соціально-економічних та політичних змін в суспільстві. Метою реформування є посилення соціального захисту осіб, що втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи [5, с. 47].

Основними завданнями та цілями пенсійної реформи є:

- підвищення та стабілізація рівня життя пенсіонерів;
- встановлення залежності пенсій від трудового стажу і величини заробітку;
- забезпечення стабільності, зокрема фінансової, пенсійної системи України;

– заохочення громадян до накопичення та відкладання ресурсів на старість;
– створення та впровадження ефективної та дієвої системи адміністрування та управління в системі пенсійного забезпечення.

Пенсійна реформа у разі її комплексного проведення може стати одним з реальних реформаторських кроків, адже пенсійні проблеми кардинально впливають на суспільні настрої, фінанси країни та економіку в цілому. Нова пенсійна система буде ґрунтуватися на простих і справедливих засадах призначення пенсії, в тому числі з першого рівня. Запровадження трирівневої пенсійної системи дозволить закласти міцний фундамент достойної пенсії для нинішніх та майбутніх поколінь.

Накопичувальними індивідуальними пенсійними рахунками на другому і третьому рівнях пенсійної системи буде охоплено більшість працівників, які вже через рік отримають перші виплати із своїх індивідуальних пенсійних рахунків і будуть пов'язувати наявність там реальних накопичень з пенсійною реформою. В країні з'явиться власне джерело довгострокових інвестиційних ресурсів, акумульованих накопичувальною складовою пенсійної системи.

Наявність ресурсів накопичувальної системи дозволить вітчизняним підприємствам, які будуть відповідати жорстким вимогам пенсійного законодавства, вже найближчим часом залучати внутрішні інвестиції у розвиток власного виробництва шляхом розміщення акцій в Україні, а не за кордоном. Поява потужного внутрішнього інвестора сприятиме росту фондового ринку, залученню інших внутрішніх інвесторів, а згодом – і іноземних.

Реформування пенсійної системи України відповідно до визначених принципів забезпечить досягнення таких результатів: забезпечення підвищення рівня життя пенсіонерів та впевненості у соціальному забезпеченні; створення результативної системи управління пенсійними грошовими потоками; фінансової стійкості та стабільності у сфері пенсійного страхування

Всі етапи реформи, спрямовані на зміну існуючих параметрів пенсійної системи (пенсійний вік, необхідний стаж, тощо), що відбулись в попередніх періодах, мають відстрочений в часі ефект, тому пенсійне навантаження скорочується повільно. В 2019 році в Україні продовжиться впровадження пенсійної реформи, яка суттєво впливає на вік виходу на пенсію. Починаючи з 1 січня в 60 років право на пенсію за віком матимуть лише ті, хто має повних 26 років трудового стажу. Ті, чий стаж не дотягує до цього показника, проте перевищує 16 років, зможуть виходити на пенсію в 63 роки. Крім того в 2019 році триває перехідний період підвищення пенсійного віку для жінок- цього року на пенсію виходитимуть ті жінки яким виповнилось 59 років (з квітня до квітня можуть виходити жінки яким виповнилось 58,5 років).

Станом на сьогодні, запровадження накопичувальної системи відкладається на рік, натомість в бюджеті закладено підвищення пенсій:

Мінімальну пенсію з 1 січня 2019 року підвищено на 172 гривні до 1669 гривень для осіб старше 65 років і стажем роботи не менше 30 років для жінок і 35 – для чоловіків. Окрім того відбудеться підвищення мінімальної пенсії за віком для інших пенсіонерів: з 1 липня – до 1564 грн і з 1 грудня – до 1638 грн. Мова йде про підвищення пенсій з 1 січня для 2 млн осіб. Йдеться про людей у яких був великий стаж, але невисока заробітна плата і вони сьогодні отримують невисоку пенсію [6].

Планова індексація пенсій за формулою 50% росту цін + 50% росту фонду оплати праці. Загалом від нової індексації виграють пенсіонери з великим стажем та високою зарплатою. Враховуючи, що інфляція в 2018 році становила 9,8%, а номінальна зарплата зросла приблизно на 26%, відсоток підвищення становитиме приблизно 17,9% (9,8/2+26/2). Витрати очікуються значні: індексація пенсій за новими правилами торкнеться 10 млн осіб.

Висновки. Відповідно, підвищення пенсій є позитивним моментом, але проблема реформування пенсійної системи в Україні знаходиться далеко поза площиною ефективного виконання основних кроків пенсійної реформи. Додаткові альтернативні джерела фінансового наповнення та підвищення ефективності цього процесу, як показало дослідження, при бажанні цілком реально віднайти. Відтак, реформування вітчизняної пенсійної системи повинно здійснюватись послідовно, і мати в наявності дуже дієвий механізм контролю за цими процесами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Александрова Г.М. Фінансово-економічні й соціальні фактори та наслідки впровадження пенсійної реформи в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 4–8.
2. Бідак В. Я., Гладченко М.М. Ризики формування інституту соціального захисту населення України (на прикладі Львівської області). *Регіональна економіка*. 2010. № 1. С. 163–171.
3. Дідковська Т.О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 253–257.
4. Конституція України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254K.html
5. Мірошніченко І.С. Сучасні проблеми пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Облік і фінанси*. 2012. № 4. С. 45–49.
6. Офіційний веб-сайт Пенсійного Фонду України URL: <http://www.pfu.gov.ua>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій : Закон України від 03.10.2017 № 2148-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. №№ 40–41. Ст. 383.

REFERENCES:

1. Aleksandrova, H. M. (2016). Finansovo-ekonomichni y sotsialni faktory ta naslidky vprovadzhennia pensiinoi reformy v Ukraini [Financial, economic and social factors and implications of the introduction of pension reform in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, 3, 4–8 [in Ukrainian].
2. Bidak, V. A., Hladchenko, M. M. (2010). Ryzkyky formuvannia instytutu sotsialnoho zakhystu naseleennia Ukrainy (na prykladi Lvivskoi oblasti) [Risks of the formation of the Institute of Social Protection of the Population of Ukraine (for example, Lviv oblast)]. *Rehionalna ekonomika*, 1, 163–171 [in Ukrainian].
3. Didkovska, T. O. (2012). Poniattia ta sutnist pensiinoho zabezpechennia v Ukraini: suchasni realii ta perspektyvy rozvytku [The concept and essence of pension provision in Ukraine: current realities and prospects of development]. *Forum prava*, 1, 253–257 [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254K.html [in Ukrainian].
5. Miroshnychenko, I. S. (2012). Suchasni problemy pensiinoho zabezpechennia: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniani realii [Modern problems of retirement: foreign experience and domestic realities]. *Oblik i finansy*, 4, 45–49 [in Ukrainian].
6. Ofytsyalnyi veb-sait Pensyonnoho Fonda Ukrainy [Official website of the Pension Fund of Ukraine]. Retrieved from <http://www.pfu.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvyshchennia pensii : Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 № 2148-VIII [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions: Law of Ukraine dated October 3, 2017 No. 2148-VIII]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40–41 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.03.2019